

**PREKLAMPSIYANI ERTA TASHXISLASH VA OLDINI OLISH: ZAMONAVIY
YONDASHUVLAR VA ILMIY TADQIQOT NATIJALARI**

Qurbonova Diyoraxon Mamazokir qizi

Central Asian Medical University Akusher ginikologiya Ordinatori.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18976742>

Annotatsiya. Ushbu ilmiy maqolada homiladorlik davrida uchraydigan eng murakkab va yuqori perinatal hamda maternal xavf bilan kechuvchi patologik holatlardan biri bo'lgan preeklampsianing erta tashxislash imkoniyatlari, patogenez mexanizmlarini aniqlashga qaratilgan zamonaviy biomarkerlar, klinik diagnostika mezonlari hamda profilaktik strategiyalar kompleks tarzda ilmiy tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida zamonaviy akusherlik va perinatologiya amaliyotida qo'llanilayotgan laborator va instrumental diagnostika usullari, jumladan angiogen faktorlar (sFlt-1/PlGF nisbati), uteroplatsentar qon aylanishini dopplerografik baholash, genetik va molekulyar markerlardan foydalanish imkoniyatlari tahlil qilinadi. Shuningdek, preeklampsia rivojlanishining patofiziologik asoslari, trofoblast invaziyasining buzilishi, endotelial disfunktsiya, oksidlovchi stress va immunologik mexanizmlar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik masalalari ham chuqur ilmiy asosda yoritiladi. Maqolada preeklampsyani erta aniqlash orqali ona va homila uchun xavfli asoratlarning oldini olish, shuningdek profilaktika choralarini takomillashtirish masalalari zamonaviy ilmiy tadqiqotlar natijalari asosida tahlil qilinib, akusherlik amaliyotida qo'llash uchun muhim ilmiy xulosalar keltiriladi.

Kalit so'zlar: preeklampsia, homiladorlik gipertenziyasi, endotelial disfunktsiya, angiogen biomarkerlar, sFlt-1/PlGF, dopplerometriya, perinatal xavf, profilaktika strategiyalari, akusherlik patologiyasi.

INTRODUCTION

Preeklampsia homiladorlikning ikkinchi yarmida rivojlanadigan ko'p tizimli patologik holat bo'lib, u arterial gipertenziya, proteinuriya va ko'plab organ tizimlarining funksional buzilishi bilan namoyon bo'ladigan murakkab klinik sindrom sifatida tavsiflanadi hamda zamonaviy akusherlik amaliyotida maternal va perinatal o'limning asosiy sabablaridan biri hisoblanadi, shu sababli ushbu patologiyani erta aniqlash va samarali profilaktika choralarini ishlab chiqish global tibbiyot hamjamiyatining dolzarb ilmiy muammolaridan biri sifatida e'tirof etiladi [1][11].

Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti ma'lumotlariga ko'ra, preeklampsia har yili dunyo bo'yicha homilador ayollarning o'rtacha 5–8 foizida uchrab, maternal o'lim holatlarining taxminan 10–15 foizi aynan ushbu patologiya bilan bog'liq ekanligi qayd etilgan bo'lib, ayniqsa rivojlanayotgan mamlakatlarda uning asoratlari yanada yuqori darajada uchrashi kuzatiladi [11].

So'nggi o'n yilliklarda preeklampsianing etiopatogenezi haqida olib borilgan ilmiy tadqiqotlar ushbu kasallikning rivojlanishida uteroplatsentar qon aylanishining buzilishi, trofoblast invaziyasining yetarli darajada shakllanmasligi, angiogen va antiangiogen omillar muvozanatining buzilishi, endotelial disfunktsiya hamda immunologik mexanizmlar muhim rol o'ynashini ko'rsatib bermoqda, bu esa preeklampsyani erta bosqichlarda aniqlash imkonini beruvchi yangi diagnostik markerlarni izlash zaruratini yuzaga keltirmoqda [12][15].

Shu nuqtai nazardan qaraganda, homiladorlikning erta davrlarida aniqlanadigan biokimyoviy markerlar, dopplerografik tekshiruvlar va klinik risk-faktorlar asosida individual xavf darajasini baholash preeklampsiya rivojlanishini prognoz qilish hamda profilaktik choralarini o'z vaqtida boshlash imkonini beruvchi eng istiqbolli yo'nalishlardan biri hisoblanadi [2][13].

METHODS

Mazkur tadqiqotda preeklampsiyani erta tashxislash va profilaktika qilishga doir zamonaviy ilmiy yondashuvlarni tahlil qilish maqsadida akusherlik va perinatologiya sohasida so'nggi yillarda chop etilgan ilmiy adabiyotlar, klinik tavsiyalar, Scopus va xalqaro tibbiy ma'lumotlar bazalarida indekslangan ilmiy maqolalar hamda milliy klinik protokollar tizimli ravishda o'rganildi.

Adabiyotlarni tanlash jarayonida PubMed, Scopus, Web of Science va Cochrane Library ma'lumotlar bazalarida e'lon qilingan ilmiy tadqiqotlar, shuningdek O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi tomonidan tasdiqlangan klinik protokollar va milliy tibbiyot adabiyotlari tahlil qilinib, preeklampsiyaning patogenezi, diagnostikasi va profilaktikasiga oid muhim ilmiy ma'lumotlar umumlashtirildi [3][14].

Tahlil jarayonida angiogen biomarkerlar (sFlt-1, PlGF), uterin arteriyalar dopplerometriyasi, maternal klinik risk-faktorlar, laborator ko'rsatkichlar va molekulyar markerlarning diagnostik qiymati ilmiy metodologik yondashuv asosida o'rganilib, ularning klinik amaliyotdagi samaradorligi baholandi [16].

RESULTS

Ilmiy adabiyotlar tahlili natijalari shuni ko'rsatdiki, preeklampsiya rivojlanishining asosiy patogenetik mexanizmlaridan biri uteroplatsentar qon aylanishining buzilishi bilan bog'liq bo'lib, bu jarayon trofoblast invaziyasining yetarli darajada shakllanmasligi natijasida spiral arteriyalarning fiziologik remodelatsiyasi sodir bo'lmashligi bilan izohlanadi, natijada platsenta gipoksiyasi yuzaga kelib, angiogen omillar balansining buzilishi kuzatiladi [12].

So'nggi yillarda olib borilgan ilmiy tadqiqotlar angiogen biomarkerlar, ayniqsa **sFlt-1/PlGF nisbati** preeklampsiyani erta tashxislashda yuqori diagnostik ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatib bermoqda, chunki ushbu biomarkerlar darajasining o'zgarishi klinik simptomlar paydo bo'lishidan bir necha hafta oldin aniqlanishi mumkin [15].

Bundan tashqari, uterin arteriyalar dopplerometriyasi yordamida homiladorlikning 11–14 haftalaridayoq uteroplatsentar qon aylanishining buzilish belgilarini aniqlash mumkin bo'lib, bu esa preeklampsiya rivojlanish xavfini prognoz qilish imkonini beradi [13].

Profilaktika choralariga kelsak, ilmiy tadqiqotlar past dozadagi aspirin preparatini (75–150 mg) homiladorlikning 12–16 haftalaridan boshlab qo'llash yuqori xavf guruhidagi ayollarda preeklampsiya rivojlanish ehtimolini sezilarli darajada kamaytirishini ko'rsatmoqda [17].

DISCUSSION

Preeklampsiyaning murakkab patogenezi hisobga olgan holda, ushbu patologiyani erta aniqlash uchun ko'p komponentli diagnostik yondashuvni qo'llash zarurligi ilmiy jihatdan asoslangan bo'lib, bunda klinik risk-faktorlar, laborator biomarkerlar va instrumental tekshiruvlar natijalarini kompleks baholash muhim ahamiyat kasb etadi [4][16].

Zamonaviy akusherlik amaliyotida preeklampsiyani erta prognoz qilishning eng samarali usullaridan biri sifatida maternal klinik ko'rsatkichlar, angiogen biomarkerlar va dopplerografik

tekshiruv natijalarini integratsiyalashgan holda baholash tavsiya etilmoqda, chunki bunday yondashuv kasallikni klinik simptomlar paydo bo'lishidan oldin aniqlash imkonini beradi [18].

Shuningdek, ilmiy tadqiqotlar natijalari ko'rsatishicha, sog'lom turmush tarzini shakllantirish, tana vaznini nazorat qilish, arterial bosim monitoringi, kaltsiy preparatlari va antioksidantlar qo'llash ham preeklampsiya profilaktikasida muhim rol o'ynashi mumkin, ammo bu choralar individual risk-faktorlarni hisobga olgan holda qo'llanilishi zarur [19]. Shu sababli zamonaviy perinatologiyada preeklampsiya profilaktikasi faqatgina simptomatik davolash bilan cheklanmasdan, balki individual xavf darajasini baholash asosida erta profilaktik strategiyalarni ishlab chiqishga qaratilgan kompleks yondashuvni talab qiladi [20].

XULOSA

Olib borilgan ilmiy tahlillar natijalari shuni ko'rsatadiki, preeklampsiyani erta tashxislash zamonaviy akusherlik amaliyotining eng muhim yo'nalishlaridan biri bo'lib, angiogen biomarkerlar, dopplerografik tekshiruvlar va klinik risk-faktorlarni kompleks baholash orqali ushbu patologiyani klinik simptomlar paydo bo'lishidan oldin aniqlash imkoniyati mavjud.

Shuningdek, yuqori xavf guruhidagi homilador ayollarda aspirin profilaktikasi, metabolik va gemodinamik ko'rsatkichlarni nazorat qilish hamda individual monitoring tizimini joriy etish preeklampsiya rivojlanishining oldini olishda muhim ahamiyatga ega bo'lib, bu esa maternal va perinatal asoratlar darajasini sezilarli darajada kamaytirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

Asosiy adabiyotlar

1. Axmedov A.A., Yuldashev B.Y. Akusherlik va ginekologiya. – Toshkent: O'qituvchi, 2018.
2. Ismailov S.I. Akusherlik va perinatologiya asoslari. – Toshkent: Ibn Sino, 2017.
3. Sodiqov R.S. Homiladorlik patologiyasi. – Toshkent: Fan, 2016.
4. Tursunov S.X. Akusherlik amaliyoti. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2019.
5. Karimov X.A. Perinatologiya asoslari. – Toshkent: Tibbiyot nashriyoti, 2015.
6. Rasulov M.A. Homiladorlikda gipertenziyalar. – Toshkent, 2018.
7. Abdullaeva N.K. Akusherlik va ginekologiya klinikasi. – Toshkent, 2020.
8. Isroilov U.I. Perinatal tibbiyot. – Toshkent, 2017.
9. Teshaboev B.M. Homiladorlik va tug'ruq patologiyasi. – Toshkent, 2016.
10. Sog'liqni saqlash vazirligi. Akusherlik klinik protokollari. – Toshkent, 2021.

Xorijiy adabiyotlar

11. Cunningham F.G. et al. Williams Obstetrics. – New York: McGraw-Hill, 2022.
12. Redman C.W., Sargent I.L. Placental stress and preeclampsia. – Placenta, 2009.
13. Nicolaides K.H. First-trimester screening for preeclampsia. – American Journal of Obstetrics & Gynecology, 2011.
14. Sibai B.M. Preeclampsia: diagnosis and management. – Obstetrics & Gynecology, 2003.
15. Levine R.J. et al. Circulating angiogenic factors in preeclampsia. – New England Journal of Medicine, 2004.
16. Roberts J.M., Hubel C.A. The two stage model of preeclampsia. – Placenta, 2009.

17. Roberge S. et al. Aspirin for prevention of preeclampsia. – American Journal of Obstetrics & Gynecology, 2017.
18. Steegers E.A.P. et al. Preeclampsia. – Lancet, 2010.
19. Brown M.A. Hypertensive disorders of pregnancy. – Hypertension, 2018.
20. Magee L.A. et al. Diagnosis and management of hypertensive disorders of pregnancy. – Pregnancy Hypertension, 2014.

Scopus maqolalar

21. Poon L.C., Nicolaides K.H. Early prediction of preeclampsia. – Ultrasound Obstet Gynecol, 2014.
22. Rana S. et al. Angiogenic biomarkers in preeclampsia. – Circulation, 2012.
23. Maynard S.E. et al. Excess placental sFlt-1 in preeclampsia. – Journal of Clinical Investigation, 2003.
24. Verlohren S. et al. sFlt-1/PlGF ratio in diagnosis of preeclampsia. – American Journal of Obstetrics & Gynecology, 2010.
25. Zeisler H. et al. Predictive value of sFlt-1/PlGF ratio. – New England Journal of Medicine, 2016.

Mahalliy saytlar

26. <https://ssv.uz>
27. <https://med.uz>
28. <https://minzdrav.uz>
29. <https://tma.uz>

Xorijiy saytlar

30. <https://www.who.int>
31. <https://www.acog.org>
32. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov>
33. <https://www.cdc.gov>